

mammadaba

Dzīvo Latvijas valsts mežos

Koki un akmeņi

"Latvijas valsts meži" un mammadaba gaida tevi ciemos!

ŪPINATORS

PRODUCENTS: LATVIJAS VALSTS MEŽI REŽISORS: MAMMADABA GALVENAJĀ LOMĀ: ŪPIS LOMĀS: ZVĒRI, KURI NAKTĪ NEGUĻ FONĀ: KOKU SILUETI
SKAŅU INŽENIERIS: NAKTS KLUSUMS GAISMU OPERATORS: MĒNESS UN ZVAIGZNES TĒRPU MĀKSLINIECĒ: MAMMADABA MONTĀŽA: DABAS PLŪDUMS

KATRU DIENU BEZ MAKSAS LATVIJAS VALSTS MEŽOS

WWW.MAMMADABA.LV

DABAS
STEREO

Ko stāsta koki un akmeņi

Fricis Bārda savulaik dažās dzejas rindās uzbūra īstu gleznu:

*Caur sirmām sila priedēm,
kas mūžam teikas melš,
uz mežezeru tumšo
ved vientuļš, aizmirsts ceļš.*

Paiesimies kopā pa kādu pusaizaugušu meža taku garām slaikām priedēm, sirmiēm ozoliem un apsūnojušiem akmeņiem. Ieskatīsimies un ieklausīsimies, jo nav jau nekāds noslēpums, ka koki un akmeņi runā. Daudziem ir izdevies saklausīt aizraujošus stāstus par Latvijas vēsturi, zemi un tautu.

Arī dižkoku Latvijā ir ļoti daudz, tie grezno mūsu tīrumus, pļavas, birztales, alejas, parkus un lauku sētas, tie ir raksturīga Latvijas lauku ainavas sastāvdaļa, mūsu nacionālais lepnums. Apstāsimies pie dažiem, lai aizņemtos to spēku!

Šķiet, ka mūsu mazā Latvija ir izstaigāta krustām šķērsām, ka esam izpētījuši katru stūrīti, taču ik pa laikam nākas sastingt izbrīnā – vai tiešām joprojām iespējams atklāt dižakmeņus? Izrādās, ka ir, vien jāprot ieskatīties dabā ar mīlestības pilnām acīm.

Mēs mēģinām atklāt noslēpumus, kurus tik rūpīgi glabā mežs, taču neizzinātā vēl ir daudz. Ir ļoti jāmīl un jāpazīst mežs, lai tas pavērtu savu noslēpumu plīvuru un ļautu kaut nedaudz apjaust, kādas bagātības tas glabā.

AS „Latvijas valsts meži” darbinieki ļoti lepojas, ja izdodas atklāt dažus koku un akmeņu noslēpumus, un šos stāstus piedāvājam Mammadaba žurnālu lasītājiem.

Vēstule priedē

2. lpp.

Ozolu aleja egļu mežā

6. lpp.

Nīcgaies Lielais akmens

10. lpp.

Dižais Padaru akmens

14. lpp.

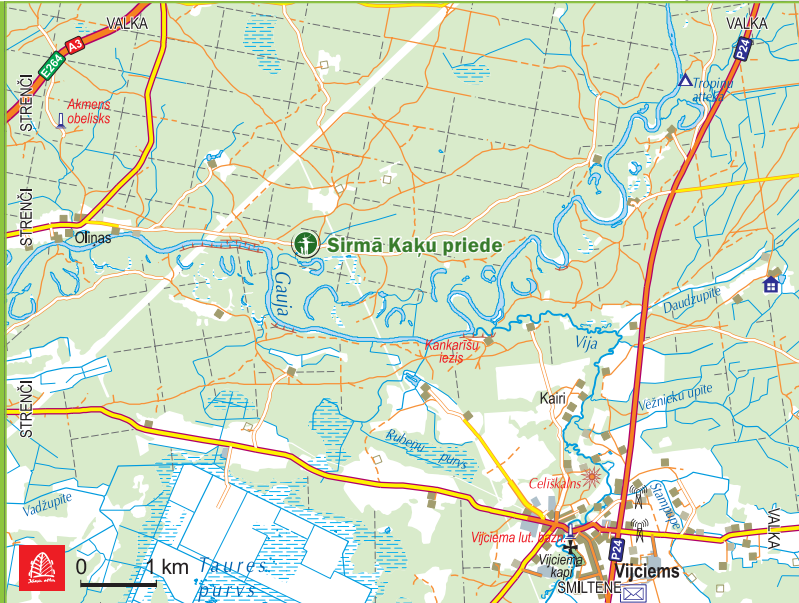
Vēstule priedē

Slavenas priedes

Strenču novads
Plāņu pagasts

Rīga – 130 km
Valmiera – 25 km
Valka – 25 km

Strenču novadā Valkas–Valmieras šosejas malā netālu no pagrieziena uz Sedu mežā aug priede, kuras stumbrā kāds iegriezis senas dziesmas vārdus:

*Nāc, mīļotā meiten,
līdz cīniņā,
ņem nāvīgo asmeni rociņā.
Mēs daudz cietuši strādnieki...*

Ir dīvaina sajūta mežā blakus daudziem citiem kokiem ieraudzīt priedi, kuras stumbrā kāda roka ar asu nazi vēl vecajā drukā iegriezusi senas dziesmas vārdus. Kad tas noticis? Un kāpēc? Ko jutis cilvēks, kad šī dziesma skanējusi viņā? Tā ir vēl viena mīkla, kuru mums uzdod mežs, vēl viens līdz galam neatklāts noslēpums.

Pētnieki izteikuši versiju, ka šis dzejolis priedē ierakstīts laikā no 1905. līdz 1918. gadam, kad Latvijai pāri vēlās divu revolūciju un Pirmā pasaules kara vilnis.

Slavas dziesma priedei

Priežu dzimtā ir apmēram 100 sugu, bet mūsējā ir parastā priede (*Pinus sylvestris* L.). Pieticīga augsnes izvēlē, priede aug gan smilšainās kāpās, gan mitrā purvā, tā ir plašāk izplatītā kokaugu suga Latvijā. Parastās priedes mūža ilgums ir 200–500 gadu un tā var sasniegt līdz 40 metru augstumu.

Tās koksne ir ļoti vērtīga: svešzemju tirgotāji to atzinuši jau pirms vairākiem gadu simteņiem un pazīst kā Rīgas priedi, ko labprāt izmantoja kuģu mastiem. Priede ir mūsu lepnums, jo nekur citur pasaulē tā neizaug tik majestātiski taisna un slaida kā Latvijā.

Priežu mums nudien ir daudz, tās visas ir skaistas, taču netrūkst arī īpašu koku, pie kuriem gribas pakavēties ilgāk. Parasti skats apstājas pie vecākajiem, garākajiem, resnākajiem kokiem, kas nodzīvojuši garu mūžu un daudz pieredzējuši. Stāsts par slavenām priedēm jāsāk ar Zauskas priedi, kas līdz 1954. gadam kuploja Smiltenes pagastā. Tā ir visu laiku nepārspētākā priede, dižā rekordiste. Zauskas priedei, kad tā vēl bija dzīva, deva 500–600 gadus, bet, kad tā nokalta, atklājās, ka koks ir dzīvojis 370 gadu un sasniedzis 4,63 metru apkārtmēru. Jau senatnē priedei nocirsta galotne, jo tās stumbrā bija izdobta bišu dore. Un vēl tas bija krusta koks, kura stumbrā aizgājēja piemiņai iegriezta krustu.

Augstākā priede kopā ar savām slaikajām māsām aug Tērvetes silā, tā sasniegusi 41,5 m augstumu.

Salīdzinot ar vecuma noteikšanu, resnumu daudz vieglāk izmērīt. Vajag tikai divus mērītājus un mērlenti, ko liek apkārt stumbram 1,3 m augstumā no saknēm. Resnākā priede aug Usmas pagastā, Allu priedes stumbra apkārtmērs ir 4,4 metri, vecums – ap 300 gadiem, tā ir izveidojusi interesantu zaru savērpumu, ko vēl neparastāku dara zibens spēriena atstātā dziļā rēta.

Koka īsto vecumu gan samērā grūti noteikt, jo atsevišķu koku augšanas apstākļi mēdz būt visai atšķirīgi, un veciem īpatņiem bieži ir bojāta serde, kas arī traucē veikt precīzus mērījumus. Daži pētnieki apgalvo, ka vecākā priede aug Dundagas pagasta mežā pie Pāces upītes, un tai esot 450 gadu, bet Valles pagastā Seržu tīrelī nesen atklātajā vecākajā Latvijas mūžamežā augot apmēram 400 gadu vecas priedes, kuras izstiepušās vien 15–16 metru garumā un resnumā sasniegušas tikai nedaudz vairāk par metru apkārtmērā.

Par viskoplāko dižpriedi Latvijā tiek uzskatīta Lagātu dižpriede pie Irbītēm Priekuļu novada Liepas pagastā, tās vainaga projekcija 20x17 m, stumbra apkārtmērs 4,25 m, augstums 18 m.

Kā Dievs priedei skujas piešķirīs

Iesākumā visi koki bija bez lapām. Bet Dievam tas nepatika – viņš apņēmas kokus ar lapām izpušķot, atļaudams tiem izvēlēties, kādas katrs gribēja.

Koki nu izvēlējās katrs pēc savas patikas: cits lielas, platas, cits robainas, cits gludenas. Beidzot kārtā nāca priedei. Dievs jautāja:

- Nu, kādas lapas tu vēlēties? Lepnā priede lūdza: – Varenais Radītāj, dod man zelta lapas!
- Lai notiek tava griba! – Dievs teica un lika priedei uzaugt zelta lapām.

Bet ilgi tā nelepojās, spožās zelta lapas pievilka garāmgājējus – pēc dažām dienām priede bija kaila. Priede lūdza Dievu, lai tai dāvinot glāžu lapas, bet sacēlās auka, un skaistās glāžu lapas saplīsa drupu drupās. Tad priede dabūja parastās lapas, bet tās apēda kaza ar kazlēniem. Rūgti raudādama, tā lūdza Dievu, lai jel dodot kaut kādas adatas par apgērbu.

Dievs paklausīja, priede dabūja asas adatas – skujas. Lai gan citi koki par to smējās, tai labas bija skujas. Taču, pirmos laikus atminoties, tai vēl dažu reizi izspiežas asaru lāses – sveķu pīles.

Doru priedes

Katram kokam ir savs liktenis, dažiem paveicies, tie kļuvuši par bišu mājām. Mūsdienās dore koku Latvijā saglabājies maz, dobuma veidošana tos novājina, līdz ar to tie ātrāk nokalst. Tādēļ jo vairāk saudzējamas palikušās senās doru priedes, arī unikālā nokareno zaru Mazbožu dore priede Drabešos un Dundagas puses senās dravniecības pieminekļi – Kaziņu doru priede, kurā cita virs citas izkaltas trīs dore.

Strenču pusē kādu puskilometru uz rietumiem no bijušajām “Kaķu” mājām mežā pēdējos gadus savā 300 gadu garajā mūžā vada nokaltuši un vēju nogāztā dravas priede. Cerēsim, ka garajā mūža miegā to ieaijā atmiņas par tiem laikiem, kad tās augums bija medus smaržas piesūcies un zaros sanēja bišu dziesmas.

Sirmā Kaķu priede

Gaujas vecupes malā netālu no bijušajām “Kaķu” mājām aug 3 metrus un 5 centimetrus resnā un 27 metrus augstā Kaķu dižpriede. Lēš, ka Kaķu priedei ir vismaz 380 gadu. Un šoreiz aprēķini ir precīzi, jo vecuma noteikšanai izmantots Preslera svārpsts, ar kura palīdzību no stumbra izņemts gadskārtu gredzens. Kaķu priede aug Gaujas attekas malā, valgmēs un bagāto uzturvielu tai nav trūcis, varbūt tāpēc tā tik braši turas. Tiesa, daļa apakšējo zaru un galotne nokaltusi, tomēr vismaz divas trešdaļas koka zaļo, un stumbru it nemaz nav skārusi trupe. Cienījamā vecuma priežu dāma nemaz neizskatās pagurusi no gadu nastas.

Dabas rotaļas priedēs

Laiku pa laikam daba izstrādā kādu joku, un tad mēs varam redzēt neparastus kokus, piemēram, priedi ar tik grumbuļainu mizu kā vecam ozolam, tā saukto krokodilpriedi. Izrādās, ka tādu priežu nav mazums. Viena paslēpusies arī Vecāķu jūrmalas kāpās.

Netālu no Galgauskas kapiem aug apmēram 140 gadus veca priede ar 32 izaugumiem, tās apkārtmērs 2,94 metri.

Neparastas ir Vilkaču priedes ar lielām gaisa saknēm, tik lielām, lai pilnmēness laikā pliks un atmuguriski varētu tām cauri izlīst – ja vien nav bail par vilkati pārvērsties.

Dažkārt priede veido visai īpatnēju vainaga formu, tad rodas palmu priedes. Tāda aug Saldus pusē Kuršīšu pagastā. Slaidā bezzaru stumbra galotnē kā milzu bumba izvietojies vainags, zari kā palmu lapas aug simetriski uz visām pusēm no viena punkta. Tas ir liels retums – Baložu palmu priede ir vienīgā Baltijas valstīs.

Bet citai priedei pēkšņi veidojas gari, nokareni zari kā sēru vītolam – tā ir sēru priede. Gadās, ka, saaugot zariem, rodas dvīņu priedes ar savdabīgu zaru tiltu.

Bet Apē aug Vientuļā priede – rekordniece lēnaugšanā. Tā ir 200 gadu veca, bet augumā – īsta pundurīte. Toties vainags tik kupls un blīvs, ka ne lietus pilīte netiek cauri.

Pēdējā gaitā uz kapsētu aizgājēju pavada krusta priedes, kuru stumbros vēl mūsdienās, ievērojot pagāniskās tradīcijas, pavadītāji iegriež krustu, lai aizgājējs netraucētu palicējus un nesauktu kādu sev līdzī.

Dažas priedes izrādījušas savdabīgu protestu pret vardarbību, piemēram, Remtes priede esot pārstājusī augt 1905. gadā, kad pie tās nošauti trīs revolucionāri.

Gaujas labajā krastā redzams ļoti neparasts bērzs – Vecrāmnieku bērzs. Tā stumbra apkārtmērs ir 2,67 m, stumbra slīpums – 90 grādi. Pēc diviem metriem bērza stumbrs ceļas vertikāli. Lai noturētos šādā stāvoklī, bērzam pie sakņu kakla ir izveidojušās trīs kājas. Vecrāmnieku bērzs iekļauts Dabas retumu krātuvē.

A close-up photograph of a pine branch with vibrant green needles. A delicate spider web is visible, draped across the needles. The background is a soft-focus bokeh of green and brown, suggesting a forest setting. The lighting is bright, highlighting the texture of the needles and the intricate structure of the web.

Ozolu aleja egļu meža

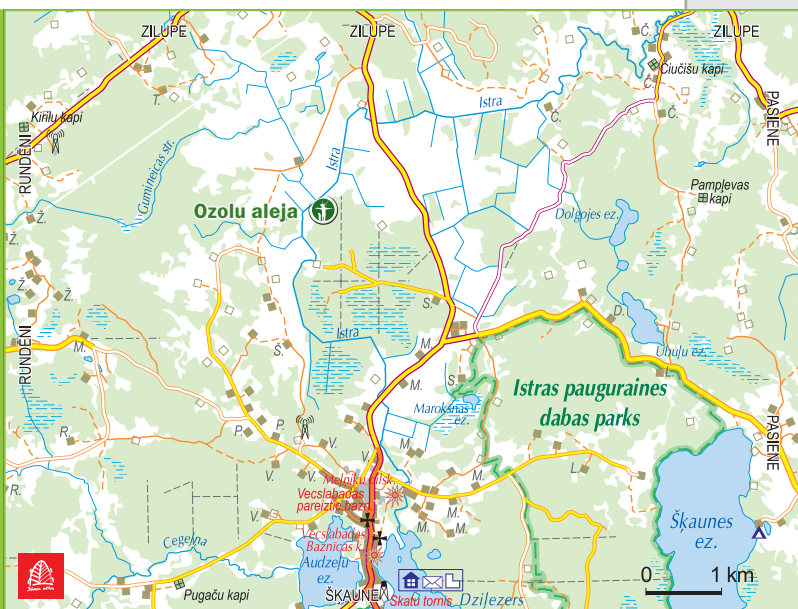

Istras ozolu aleja

Ludzas novads
Istras pagasts

Rīga – 320 km
Zilupe – 20 km

Koku karalis ozols

Mēs ļoti lepojamies ar to, ka Latvija ir ozoliem bagāta zeme. Diemžēl ozolu audzes sastopamas nelielās platībās, tās veido tikai 0,4% no Latvijas mežu kopplatības, tomēr tīrās ozolu audzes ir saglabājušās vien atsevišķās vietās, piemēram, Barkavā, Pededzē, Ezerniekos, Apriķos, Dunalkā.

Ozoli (*Quercus*) ir dižskābaržu dzimtas koki. Pasaulē pavisam esot 450 ozolu sugu, Latvijā aug tikai viena – *Quercus robur*. Latviešiem, tāpat kā lielākajai daļai ziemeļu puslodes tautu, ozoli vienmēr ir bijuši svēti, saudzējami un lolojami. Šiem kokiem ir visstiprākā, plašākā un dziļākā sakņu sistēma, visstiprākie un cietākie zari, vissmagākā koksne, kā arī visbiezākā miza, vissīvākā sula. Ozola koksne ir ļoti blīva, smaga un dekoratīva ar lielu, brūnu kodolu. Ozolam ir augstvērtīga koksne, to lieto mēbeļu rūpniecībā un galdniecībā, finiera un parketa dēlīšu izgatavošanā, tā ļoti noder hidrotehniskajās būvēs, no ozolu mizas iegūst miecvielas, to izmanto tautas medicīnā.

Ozols ir daudzu "Sarkanajā grāmatā" ierakstītu dzīvu radību mitekļi, veco ozolu dobumos mājo retās piepju, ķērpju un kukaiņu sugas, kuras ierakstītas Eiropas Savienības valstu aizsargājamo augu un kukaiņu sarakstos.

Ozoli aug ilgāk par citiem kokiem, pat 500–800 gadu. Tiesa, dižozolu statuss pienākas tikai tiem kokiem, kuri sasnieguši četrus metrus apkārtmēru.

Istras ozolu noslēpums

Latvijas meži laiku pa laikam pārsteidz ar jauniem atradumiem, turklāt tādiem, kas liek brīnīties pat daudz pieredzējušiem mežkopjiem. Tā reiz gadījās Latvijas austrumu pierobežā – Ziemeļlatgales mežsaimniecības Ludzas iecirknī netālu no Istras upes, kur izdevās atklāt gan dižakmeni, gan 200 gadu vecu ozolu audzi.

Reiz iecirkņa vadītājs Aleksandrs Semeņuga dziļā, biežā egļu mežā vēl krietnu gabalu aiz Zilupes uz Lauderu pusi, veicot savus nebeidzamos ikdienas pienākumus, apjauta, ka egļu biežoknī neskaidri iezīmējas ozolu aleja. Kaut ko tādu redzot, pārņēma dīvaina sajūta. Nu, kā te, padrūmā egļu mežā gadījusies ozolu aleja?

Uz brīdi pieverot acis, pazūd biezo krūmu pamežs, apses un egles, skatam paveras ozoliem apstādītais Istras upes krasts, un tā vien šķiet, ka pa aleju strauja zirga mugurā ciemos pie kaimiņu muižnieka auļo kāds poļu pans, jo viena ozolu alejas rašanās versija vēsta, ka Latgales puses daudzos ozolus pirms kādiem pārsimts gadiem gar ceļu malām, upju krastos un citās skaistās vietās likuši stādīt poļu muižnieki, kuri tolaik saimniekoja šajā pusē.

Ozoli patiešām ir diženi, to vecums ir apmēram 220 gadu un koku apkārtmērs – no 2,40 līdz 3,80 metriem. Ozoliem ir nepieciešama auglīga augsne un daudz gaismas, bet šiem kokiem lielu daļu no mūža nācies cīnīties par gaismu ar ātri augošajām apsēm un eglēm, tomēr spēcīgjie zari liecina, ka koki nav padevušies. Gluži otrādi – blakus trauslajām, trīsošajām apsītēm tie izskatās visai pašpārliecināti. Mazliet smagnēji, pat zarus un galotni zaudējuši, tie stingri un stabili ieauguši Latgales zemē. Ja ozoli sabrieduši tik vareni, tad ir skaidrs, ka mežs ap to izaudzis vēlāk. Kas zina, ja nebūtu šo konkurentu, iespējams, Latvija būtu dižkokiem vēl bagātāka.

Pirmā doma – ar steigu jāatbrīvo ozoli no krūmu un koku ielenkuma! Varbūt tā šie ozoli kļūs par dižozoliem? Taču izrādās, ka nemaz tik vienkārši tas nav.

Pētot dokumentus, noskaidrojās, ka netālu no Istras upes augošie ozolu meži ir Latvijas īpaši aizsargājamais biotops un Eiropas Savienības aizsargājamais biotops. Pēc mežaudzes varēja secināt, ka pirms kādiem 100 gadiem tur bijušas parkveida pļavas ar atsevišķiem ozoliem.

Par šo neparasto ozolu audzi savulaik jau interesējušies

zinātnieki un nākuši pie secinājuma – pēkšņa apstākļu maiņa, spoža saule varētu kaitēt kokiem, kas tik ilgi pieraduši dzīvot ēnā.

Vides speciāliste Diāna Marga pastāstīja, ka netālu no Istras upes augošo ozolu mežu bioloģiskā vērtība ir ļoti augsta. Vecie, žuburainie, dobumainie koki ar atsevišķiem nokaltušiem zariem, liela izmēra kritalas dažādās sadalīšanās pakāpēs, sausokņi, dzeņveidīgo sakalti koki un gāršas tipa zemsedze ar veģetācijā raksturīgo pavasara aspektu rada dzīves vidi ļoti daudzām īpaši aizsargājamām un retām epifītiskajām ķērpju un sūnu sugām. Te aug sīkpunktainā artonija (*Arthonia byssacea*), iesarkanā bacīdija (*Bacidia rubella*), pumpurainā akrokordija (*Acrocordia gemmata*) u. c. Šajos ozolu mežos ir jau nostabilizējušās meža videi raksturīgās augu sabiedrības, un uz dažādu paaudžu koku stumbriem ir lieļa ēnu un gaisa mitrumu mīlošu sugu (epifītu) daudzveidība, dažas no tām ir īpaši aizsargājamas sugas, un vēl ir sugas, kurām veidojami mikroliegumi, tādēļ vienīgais apsaimniekošanas veids šajā biotopā ir neiejaukšanās, kad mežs tiek atstāts dabiskai attīstībai. Izcērtot starp vecajiem ozoliem ieaugušās liepas, egles un apses, mēs varam zaudēt ļoti retas, ēnu un mitrumu mīlošas sugas, kas atradušas sev mājvietu uz diženo ozolu stumbriem.

Priekš daudz tūkstošiem gadu ozoliem lapas bijušas gludas kā daudziem citiem kokiem. Tai laikā Dievs ar Velnu noslēguši kādas derības. Velns teicis, ka viņš derības izpildīšot, kad ozoliem būšot lapas nobirušas. Dievs nu aizlēdzis ozoliem nomest lapas, kā arī noticis. Kad nu Velns redzējis, ka derības pazaudētas, viņš ticis ļoti dusmīgs, klupis ozolā un ņēmies plēst lapas robu robos, tā ka tās jukušas uz visām pusēm. No tā laika ozolam lapas ir robainas un nekrīt nost pat ziemu. To Dievs atstājis par piemiņu, ka viņš Velnu uzvarējis.

Dižkoki ir sevišķi veci un resni koki, kam ir liela zinātniska, kultūrvēsturiska un estētiska vērtība. Par valsts nozīmes dižkokiem pieņemts uzskatīt kokus, kuru apkārtmērs, mērot 1,3 m augstumā no zemes, ir šāds: vītoliem 4,5 m, ozoliem, vīksnām un gobām – 4 m, liepām, ošiem, kļavām un apsēm – 3,5 m, bērziem un eglēm – 3 m, priedēm – 2,5 m.

Kaives Senču dižozols

Mūsu slavenākais dižozols ir Kaives Senču ozols Tukuma novada Sēmes pagastā. Tas ir resnākais koks gan Latvijā, gan Baltijā, kā arī ir 11. resnākais un visapjomīgākais ozols Austrumeiropā. Kaives Senču ozols tiek uzskatīts par vecāko ozolu gan Latvijā, gan Baltijā.

Kaives dižozola stumbra apkārtmērs ir 10,4 metri – sadodoties rokās, ozolu izdosies aptvert vien deviņiem pieaugušiem cilvēkiem. Lai gan zinātnieku viedokļi atšķiras, lielākoties uzskata, ka Kaives ozols ir apmēram 800–1000 gadus vecs.

Domājams, ka senatnē ozola pakājē bijusi kulta vieta. Kaut kas no senās bijības pret ozolu ir saglabājies, jo apkārtējie ļaudis vēl pavisam nesen uzskatījuši – lai brauciens izdotos, pirms tālāka ceļa jādodas pie ozola. Pie Kaives ozola aiziet vajadzētu ikvienam, kura prāts ir satraukts, sirds nemierīga, lai sajustu, kā pāri nolaižas ozola tūkstoš gadu krātais miers.

Kā senlatviešu kulta vieta tas iekļauts arheoloģijas pieminekļu sarakstā, bet kā valsts nozīmes dižkoks atrodams īpaši aizsargājamo dabas objektu sarakstā.

Viskoplākais dižozols apzināts Mēru parkā Bilskas pagastā Valkas rajonā ar vainaga projekciju 820 m² un 27 m augstumu. Visgarākais dižozols reiz auga Talsu rajona Dižstendes parkā, tā garums bija 32 metri, apkārtmērs 5,18 m. Diemžēl to nogāza 2005. gada janvāra vētra.

A close-up photograph of a bright yellow, leafy lichen growing on a grey, porous rock surface. The rock has many small, circular holes and some reddish-brown mineral streaks. The lichen is the central focus, with a smaller patch to its right.

Nīgales Liels akmens

Nīcgales Lielais akmens

Daugavpils novads
Nīcgales pagasts

Rīga – 200 km
Daugavpils – 35 km

Diezin, ar ko kādreiz lepojās Nīcgale, taču mūsdienās šī vieta vispirms asociējas ar Lielo, Balto Nīcgales akmeni.

Nīcgale (Neicgaļš) vēstures avotos pirmo reizi minēta 1254. gadā pāvesta Inocenta IV izdotajā dokumentā, kas apstiprināja Livonijas ordeņa tiesības uz Nīcgales pili. 1773. gadā rakstos tiek pieminēta Nīcgales muiža, bet tagadējā apdzīvotā vieta sāka veidoties pēc dzelzceļa līnijas Rīga–Daugavpils izbūves pie 1876. gadā atklātās Nīcgales stacijas. Nīcgales muižas apbūve līdz mūsdienām nav saglabājusies, bet Daugavas krastā joprojām stalta stāv Nīcgales Romas katoļu baznīca. Kad Nīcgales centrs apskatīts, jādomā tālāk mežā, lai atrastu Latvijas lielāko un vareņāko akmeni.

Latvijas varenākais, lielākais dižakmens atrodas 6 km uz austrumiem no Nīcgales dzelzceļa stacijas. Pie tā var arī nokļūt, nogriežoties no Daugavpils šosejas Nīcgales pagriezienā, braucot sākumā pa asfaltu, bet tālāk mežos – pa īpašo, Lielā akmeņa ceļu.

Un tur, pašā meža vidū, ceļu un stigu krustojumā rāms un neizkustināms jau gadu tūkstošiem guļ lielais, baltais milzis. Ģeologi domā, ka vislielāko Latvijas akmeni pirms 15 gadu tūkstošiem atnesis šjūdonis, kas milzīgo akmeni bīdījis vismaz tūkstoš gadu. Zinātnieki spriež, ka akmens ir atrauts no Dienvidrietumu Somijas klintāja un Austrumlatvijas zemienes Jersikas līdzenumā 100 m virs pašreizējā jūras līmeņa noguldīts pirms 13–14 gadu tūkstošiem.

Tas ir liels brīnums, ka visiespaidīgākais Latvijas granīta dižakmens kā ģeoloģisks retums guļ vienkāršā māla līdzenumā. Un vai nav brīnums, ka, neraugoties uz lielo apmeklētāju plūsmu, uz tā joprojām aug 19 Latvijā reti sastopamas sūnu sugas, turklāt pavisam nesen atklātas vēl divas jaunas sugas?

Gan jau arī agrāk akmeņa bijis godāts, domājams, ka kādreiz tas kalpojis arī kā upurakmens, taču rakstos to sāka pieminēt tikai 1812. gadā. “Latvijas Vēstnesī” 1924. gada 11. numurā Zelmārs Lancmanis rakstīja: “Līksnas pagasts. Liels akmeņš. Kolupes un Nīcgales mežu robežās, 1 verstis uz dienvidiem no mežsarga Soma, 6 verstis no Nīcgales stacijas. Akmeņš guļ purvā, virs zemes viņš ap 2 asu augsts, apkārt soļi 50–60. Šeit tikuši upuri nesti.”

Nīcgales dižakmens

- * Apkārtmērs ir 30,5 m, platums un garums 10,5 m, augstums 3,5 m, virszemes tilpums ~170 m³.
- * Nīcgales Lielais akmeņš atrodas aizsargājamo ainavu apvidus “Nīcgaļu meži” teritorijā, ir aizsargājams ģeomorfoloģijas un arheoloģijas piemineklis, aizsargājams dabas piemineklis.

Vietējiem ir daudz nostāstu par lielo akmeni. 18. un 19. gadsimtā uz tā plakanās virsas esot bijis novietots galds un sēdekļi. Kalupes, Līksnas, Vārkavas un citi apkārtējie muižnieki medībās ikreiz pulcējušies pie lielā akmens, lai atpūstos un iestiprinātos. Te esot svinēti arī Līgo svētki, un bijusi tradīcija nodejot kādu deju uz akmens laukumiņa. Kā tik augstu var uzrāpties? Izrādās, ka 1938. gadā Nīcgales mežniecības mežzinis Jotsons meža strādniekam Lauskim licis akmeni iekalt trīs pakāpienus, par katru samaksājot piecus latus.

Četru meža stigu satikšanās vietu 1961. gadā pārveidoja par ceļu krustojumu. Lai šajā slīkšņaini purvainajā mežu apkārtnē varētu braukt smagās automašīnas, raka grāvjus, uzbēra biezu grants kārtu. Zemes virskārta cēlās uz augšu gandrīz par metru, un akmens virszemes daļa kļuva mazāka.

70. gados no Rīgas ieradušies studenti, kas gribējuši noskaidrot, cik dziļi akmens atrodas zemē. Ierakušies nepilnus trīs metrus, bet darbus nācies pārtraukt, jo sākusies gruntsūdens pieplūde.

1991. gada rudenī Daugavpils Pedagoģiskā institūta rektora Bruno Jansona vadībā Nīcgales akmens tika atbrīvots no biezas grants kārtas. Pēdējā laikā par Nīcgales dižakmens apkārtni rūpējas AS "Latvijas valsts meži".

Velnam reiz uznākusi liela skaudība par Daugavas teiksmaino un vareno tecējumu. Viņš nodomājis reiz tam darīt galu, aizbērt Daugavu visā tās tecējumā Latvijas zemē. Kaut kur ziemeļos viņš piegrābis pilnu sietu ar akmeņiem un drāzies uz Daugavu. Netālu no Daugavas šis pamanījies, ka visi akmeņi jau izbiruši Latvijas ziemeļos, izņemot vienu lielu akmeni, kas nevarējis izkrist caur reto sietu – nu dusmās grūdis arī to laukā, kas nokritis Nīcgaļa purvā, netālu no Daugavas. Šis akmens vēl arī šodien guļ turpat, izslējis savus divus kuprus un apsedzis ar sūnām.

Latvijas dižakmeņi

Kad domājam par dižakmeņiem, vispirms, protams, prātā nāk Daugavpils puses Nīcgales Lielais akmens un Madonas puses Praulienas Velna Skroderis, kurš ir gandrīz metru augstāks par slavenu Nīcgales brāli, bet tā apkārtmērs ir mazāks – 20 metri. Par šiem akmeņiem stāsta leģendas, tos pēta, aplūko, apjūsmo, fotografē, apraksta, izrādot cieņu sirmajiem milzeņiem. Šķiet, ka lielie akmeņi mūsu mazajā zemē jau nu gan ir apzināti un nomērīti, taču izrādās, ka arī mūsdienās iespējams atklāt dižakmeni. Jo mūsu meži vēl pilni neatklātu brīnumu!

Dižakmens ir laukakmens, kura izmēri pārsniedz noteiktus parametrus un uz kuru parasti attiecas noteikumi par dabas pieminekļu aizsardzību. Latvijā par valsts nozīmes dabas pieminekļiem uzskatāmi dižakmeņi ar tilpumu virs 10 m³, par vietējās nozīmes dižakmeņiem – ar tilpumu virs 7 m³.

**Dižais
Padaru
akmens**

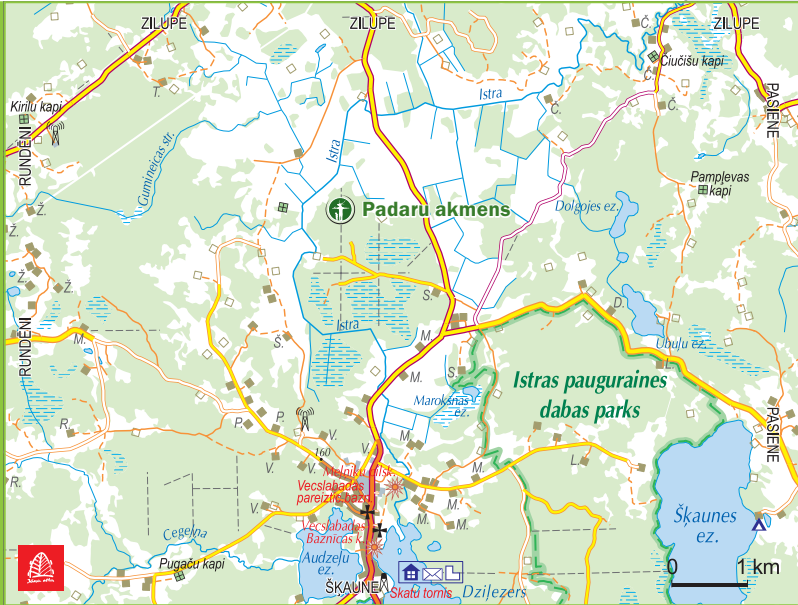

Dižais Padaru akmens

Ludzas novads
Istras pagasts

Rīga – 320 km
Zilupe – 20 km

Dziļi mežā Latgalē Zilupes puses mežos skatam pēkšņi atklājas milzīgs, līdz šim neapzināts, neuzmērīts un neapjūsmots akmens. Grūti saprast, kā tāds milzenis tik ilgi slēpies no dižakmens slavas. Var jau būt, ka senos laikos arī par to klīdušas leģendas, ka pie tā nākuši cilvēki, bet nu sirmais akmens bija iegrimis aizmirstībā. Nē, pavisam vienuļš tas, protams, nebija, jo lielle akmeņi kalpo par savdabīgām dzīvās dabas mikropasaulītēm, uz savas virsmas sagādājot piemērotu dzīves vidi daudzām ķērpju un sūnu sugām. Šīs sugas citos apstākļos Latvijā nevarētu izdzīvot, bet uz lielajiem akmeņiem var atrast daudzus ļoti retu sugu pārstāvjus.

Padaru akmens, kas savu nosaukumu ieguvis, pateicoties kādreizējām mežsarga mājām, tiešām izskatās kā sūnām un ķērpjiem noaugusi milzu māja, pa kuru veikli aiztek pāris neierastās jezgas iztraucētas skudras, garās ūsas kustinot, slinkī aizrāpo maza, spoža vabolīte. Bet, no citas puses aplūkojot, tas rādās kā no pasakas nācis kāda milža maizes klaips.

Ziemeļlatgales mežsaimniecības Ludzas iecirkņa vadītājs Aleksandrs Semeņuga, kurš labi pārzina savus austrumu pierobežas mežus, šo akmeni sen bija ievērojis, taču biezu krūmu un padrūma egļu meža ieskaits, tas neradīja dižakmens iespaidu. Tomēr kaut kāds nemiers Aleksandru urdīja, un 2012. gada aprīlī AS "Latvijas valsts meži" Ziemeļlatgales mežsaimniecības, Dabas aizsardzības pārvaldes Latgales reģionālās administrācijas un Valsts meža dienesta darbinieki pavasara talkā Padaru akmens apkārtni attīrīja no apauguma, izcirta krūmus, pielīdzināja ceļu. Un tad nāca apjausma, ka tas patiešām ir varens

akmens. Vides speciālistes Maija Ārente un Diāna Marga rūpīgi izmērīja sirmo milzeni. Lūk, rezultāti: garums 5 m, platums 4,60 m, pa augšu pāri garumam 7,50 m, augstums 2,20 m, apkārtmērs 16,30 m.

Ja dižakmens ir labi noapaļots un tā forma atgādina siena gubu vai maizes klaipu, akmens virszemes tilpumu var aprēķināt pēc vienkāršas formulas: garuma, platuma un augstuma reizinājums dalīts ar divi. Ja akmenim ir cita sarežģīta forma, tad jāveic nepieciešamās korekcijas. Padaru akmenim tilpumu varēja sarēķināt pēc parastās formulas, tātad sanāk $5 \times 4,60 \times 2,20 / 2 = 25,3 \text{ m}^3$. Tātad Padaru akmens virszemes tilpums ir 25 m^3 , kas pārsniedz 10 m^3 , līdz ar to tas skaitās dižakmens un ir aizsargājams dabas piemineklis.

Ir tik lieliska sajūta zinot, ka visi mežu noslēpumi nebūt nav atklāti, ka ik diena piedāvā ko jaunu un interesantu, tikai jāprot ielūkoties dabā.

Mēs esam bagāti

Veidojot Mammadaba žurnālus, esmu redzējusi daudz neparastu un skaistu vietu Latvijas valsts mežos. Brauciens uz skaistu, sakoptu vietu vai interesantu apskates objektu vienmēr ir piedzīvojums, taču, ja to dara kopā ar vecāko vides plānošanas speciālisti Maiju Ārenti – diena izvērsas par īstiem svētkiem.

Maijai ir laimējies piedzīmot neparasti skaistā vietā – viņas vecāku mājas atrodas Vestienā pie Kāla ezera. Kā pati Maija lepnī saka – viņa lielāko mūža daļu nodzīvojusi izcilas ainavas etalonā. Protams, apzināti un neapzināti šo skaistumu Maija ir meklējusi visu mūžu. Meklējusi un atradusi, kopusi un lolojusi, un arī citiem rādījusi.

– Kas vispirms piesaista tavu skatu, kad tu pārļaid acis garāmslidošai ainavai?

– Mani visvairāk saista reljefs, ūdeņi, neparasti koki un akmeņi, ideālajā variantā – viss kopā. Aina-vas uztveres etalons jau katram ir savs. Es zinu, ka ir kolēģi, kuri visbezcerīgākajā vietā ieraudzīs putnu

ligzdu, atradīs kādu aizsargājamu augu vai mazpazīstamu kukaini. Mums nudien netrūkst ne skaistu vietu, ne neparastu objektu. Mūsu darbinieki to zina, saudzē un lolo šādas vietas, reizēm greizsirdīgi tās slēpjot no svešām acīm. Kāpēc? Tam ir vairāki iemesli. Nav jau noslēpums, ka visi neizturas pret dabu tik saudzīgi, kā mums to gribētos, mēs uztraucamies, lai kāds skaistajai vietai nenodara pāri. Un ļoti bieži tādas neparastas vietas atrodas tālu no centriem un ceļiem, tām grūti piekļūt, būtu vajadzīgs pavadonis, taču tādu resursu mums nav. Un kaut kādas privātpašnieka tieksmes jau arī parādās, nav ko liegties.

– Uz tevi jau nu gan to nevar attiecināt! Tu proti savās zināšanās dalīties, lieliski un ar jauku humoru stāsti.

– Jā, man tiešām sagādā prieku dalīties savā sajūmā ar citiem, īpaši tad, ja jūtu, ka cilvēkiem tas patīk, un viņi prot novērtēt iespēju redzēt kādu neparastu vietu. Es bieži vedu radus un draugus uz skaistām vietām, man tas sagādā patiesu prieku.

– Nu, nosauc dažas vietas Latvijas valsts mežos, kas tev īpaši tuvas!

– Ilgus gadus strādāju Ziemeļlatgales mežsaimniecībā, toreiz nelaidu garām nevienu iespēju pašai aizbraukt un īpaši jau citiem parādīt Grebļa kalnu un Tīrumnieku purva taku. Šajās vietās pārņem īpašas sajūtas, te ir citas skaņas, smaržas. Te es iemācījos saprast un iemīlēt purvu, izjust tā burvību visos gadalaikos.

Pēdējos gados, kopš strādāju Rīgā, esmu redzējusi arī daudz skaistu vietu Kurzemē un Zemgalē. Īpaši mani fascinē lrbes upes ieteka jūrā, tur ir viss – gan gleznaina ainava, gan neparasta vēsture, gan mūžība, gan mainība. Labprāt aizbraucu uz Remtes parku, izstaigāju Plieņciema taku. Nē, visas vietas, kurās man patīk būt, nemaz nevaru nosaukt, tas nav iespējams.

– Kādas īpašības nepieciešamas labam vides plānošanas speciālistam?

– Vides plānošanas speciālistiem ir ļoti plašs darba lauks. Protams, ir nepieciešamas zināšanas mežsaimniecībā, bioloģijā, zooloģijā, ekoloģijā, psiholoģijā un vēl daudzās citās jomās. Vides speciālistam jābūt tendētam uz sadarbību, jo viens šajā jomā nav karotājs. Jāprot pierunāt, pārliecināt, ja vajag – arī lūgties. Un Latvijas valsts mežos strādā tādi speciālisti, lielākā daļa jau ilgus gadus. Es ar patiesu prieku skatos, kā strādā gados jaunie kolēģi Diāna Marga un Mārtiņš Kalniņš – mūsu bagātības ir drošās rokās.

Žurnālā aprakstītais Padaru akmens ir kā savstarpējās sapratnes un sadarbības simbols. Visi, kurus vien uzrunājām, bija gatavi piedalīties gan krūmu ciršanas talkās, gan ceļa būvēšanā. Un mani ikreiz, kad atklājam tādas vietas, pārņem neapraķstāms lepnums – mēs esam bagāti!

Ar vides plānošanas speciālisti Maiju Ārenti sarunājās Mammadaba žurnālu veidotāja

Dzintra Zālīte.

Maija Ārente

Izsaku lielu pateicību LVM vides plānošanas speciālistiem, iecirkņu meistariem, “LVM Sēklas un stādi”, “LVM Rekreācija un medības” kolēģiem, Tērvetes dabas parka atsaucīgajam kolektīvam un visiem, kuri, laiku nežēlojot, rādījuši man skaistākās un neparastākās vietas mūsu brīnišķīgajos mežos, tādējādi palīdzot veidot Mammadaba žurnālus.

Dzintra Zālīte

Īsta atpūta dabā - nāc!

Atpūtas un tūrisma centrs "Spāre"

"Dumbri", Ģibuļu pagasts, Talsu novads, LV-3298
Tālrunis 26669099

Atpūtas un tūrisma centrs "Ezernieki"

"Ezernieki", Indrāņu pagasts, Lubānas novads, LV-4830
Tālruni 26671421, 27840643, 26666090

Zebrus ezera laivu bāze

Bikstu pagasts, Dobeles novads, LV-3713
Tālrunis 29252368

Kaņiera ezera laivu bāze

Lapmežciema pagasts, Engures novads, LV-3118
Tālrunis 29253514

Lielauces ezera laivu bāze

Lielauces pagasts, Auces novads, LV-3723
Tālrunis 26556771

Tērvetes ūdenskrātuve

Tērvetes pagasts, Tērvetes novads, LV-3730
Tālrunis 26115333

Kalsnavas arborētums

Jaunkalsnava, Kalsnavas pagasts, Madonas novads, LV-4860
Tālruni 64826568, 29233063, 27841099

www.mammadaba.lv

www.latvia.travel